

Your Treasures are in Good Hands with us

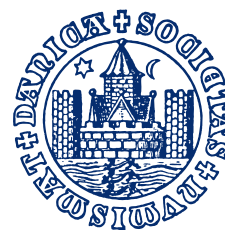
- Over 35 years of experience and expertise
- More than 10,000 clients worldwide
- Top quality color printed catalogues
- International customer care:
Phone +49 541 9620-20

Yearly 4 internationally recognized
auctions for coins and medals
with remarkable hammer prices!

Profit from our experience of more than 130 successful auctions –
consign your coins and medals! More information: www.kuenker.com

Fritz Rudolf Künker GmbH & Co. KG
Gutenbergstraße 23 · 49076 Osnabrück · Germany
Phone +49 541 9620-20 · Fax +49 541 9620-222
www.kuenker.com · service@kuenker.com
Located in: Berlin, Munich, Osnabrueck

numismatisk rapport 140

Meddelelser fra Dansk Numismatisk Forening

Egelev-skatten
Nogle Glückstadmønter uden årstal er fra 1623
Porto betalt med falsk 12-skilling

Januar 2019

Sælg mønter på auktion

Rusland,
10 Rubler, 1801.
Hammerslag: 85.000 kr.

Frederik III,
2 Speciedaler, 1669.
Hammerslag: 90.000 kr.

USA,
Dollar 1853 C (Charlotte).
Hammerslag: 50.000 kr.

Christian VII,
Pro Meritis, 1771.
Hammerslag: 440.000 kr.

Christian X,
20 kroner.
Hammerslag: 170.000 kr.

Baltikavej 10
2150 Nordhavn
Tel +45 8818 1111

Søren Frichs Vej 34 D
8230 Åbyhøj
Tel +45 8818 1100

BRUUN RASMUSSEN
MØNTAUKTIONER

numismatisk rapport

Meddelelser fra Dansk Numismatisk Forening

Ansvarshavende:

Formand i Dansk Numismatisk Forening
Preben Nielsen
Gallionsvej 12. 2.th.
DK-1437 København K
Tlf. 20 20 78 16

Annoncer:

Birger Bentsen
brevbud@numismatik.dk
Tlf. 55 77 19 66

Grafisk ansvarlig:

Torben Hansen
num-rap@numismatik.dk

Tryk: Frederiksberg Bogtrykkeri A/S

Annoncepriser (excl. moms og evt. repro):

Side 2, 4 eller Bagsiden	kr.	1.600
Helside 1/1 (126 x 188 mm):	kr.	1.400
Halvside 1/2 (126 x 92 mm):	kr.	800
Kvartside 1/4 (126 x 43 mm):	kr.	500

Copyright:

Gengivelse og kopiering af signerede artikler eller dele deraf er kun tilladt med forfatterens skriftlige tilladelse. Omtale og korte uddrag af artikler og meddelelser er tilladt med kildeangivelser.

Næste nummer: Primo marts 2019
Deadline for bestilte annoncer:
24. februar 2019

ISSN 0105-8126

Indhold

Jens Christian Moesgaard:

Egelev-skatten og møntsituationen på den sjællandske øgruppe i slutningen af 1000-tallet ... 5

Anders Harck:

Nogle Glückstadtmønter uden årstal er fra 1623 ... 15

Niels Stampe:

Fra den numismatiske verden ... 19

Dansk Numismatisk Forening har

modtaget gaver ... 25

Frank Pedersen:

Porto betalt med falsk 12-skillings ... 26

Foreningsmøder i DNF ... 30

Bestyrelsen i DNF ... 31

Dansk Numismatisk Forenings møder:

Bethesda

Rømersgade 17, 1362 Kbh K, Israels Plads

numismatik.dk

Solgt på vor Storauktion 197 i januar:

1/8 SPD. 1636 I KV. 1
NOK 48.000,- inkl. prov.

SØLVMEDALJE,
FREDERIK I KV. 01.
NOK 34.800,- inkl. prov.

5 SPD. 1828 I KV. 1
NOK 138.000,- inkl. prov.

1 ROUBLE 1896 CM,
KM. KV. 01.
NOK 7.440,- inkl. prov.

12 SK 1850 I KV. 0.
NOK 11.760,- inkl. prov.

100 KR 1944 X LONDON
NOK 108.000,- inkl. prov.

Første. Anden. Solgt!

MER END 2500 BUDGIVERE DELTAGER PÅ HVER AUKTION

Har du noget, du ønsker at sælge? Indlevering til næste Storauktion og daglige onlineauktioner modtages fortløbende. Kontakt vort kontor i København eller Århus snarest!

www.skanfil.no Skanfil København: Frederiksborggade 41, 1360 København K / 20 9110 37 / kbenhavn@skanfil.no // Skanfil Århus: Anker Jensens Vej 4, 8230 Åbyhøj / 41 99 02 99 / arhus@skanfil.no

Egelev-skatten og møntsituationen på den sjællandske øgruppe i slutningen af 1000-tallet

Takket være metaldetektoren er vi indenfor de sidste par årtier blevet meget klogere på møntforholdene på den sjællandske øgruppe i Svend Estridsens (1047-74) sidste år. Således er der fremkommet hele tre skattefund, der bekræfter, hvorledes danske mønter blev dominerende i møntomløbet i denne periode, mens de hidtil gængse tyske og engelske mønter forsvandt fra cirkulationen. Det drejer sig om fundene i Freerslev (Moesgaard 2015A), Reerslev (Moesgaard 2015B) og Holløse (Moesgaard og Langsted 2017).

Hermed var præmisserne lagt for en grundlæggende forandring af møntvæsenet. Den efterfølgende periode i 1000-tallets sidste par årtier var en nøgleperiode. I Skåne og Jylland kan vi ud fra fundene se et system med landsdelmønt (særskilte mønter for Skåne, Sjælland, Jylland og Slesvig) og tidsbegrænset gyldighed for mønterne (*renovatio monetæ*) under udvikling (Jensen 1996 & 2006; Moesgaard, Hilberg og Schimmer 2016). Dette system gav sandsynligvis indtægter til kongen, da man sikkert skulle betale gebyr for at veksle sine gamle og udenlandske mønter til kongens nye mønt.

Det er højst sandsynligt, at det var kongen, der stod bag og gennemtvang brugen af sin mønt. Det må også have indebåret etableringen af et administrativt apparat til organisering og kontrol af møntvæsenet – med andre ord, den spæde start til statsadministrationen! Det er den vest-europæiske model for møntvæsenets organisering, der slog igennem i Danmark. Vi står således overfor et vigtigt skridt i Danmarks integrering i den europæiske kulturkreds.

Hvad fortæller fundene

En række skattefund fra 1100-tallets første tredjedel viser, at landsdelmønt og *renovatio monetæ* også blev praktiseret på Sjælland. Det drejer sig om fundene fra Allerslev, Græse, Glim, Tessebølle og Haraldsborg (DMS 39-43). Men om denne tingenes tilstand havde indfundet sig på Sjælland allerede omkring 1075 eller et kvart århundrede senere, kunne vi ikke sige noget sikkert om. Vi kendte hidtil kun ét

Af Jens Christian Moesgaard

Jeg vil gerne varmt takke Karsten Sevel og Museum Lolland-Falster for hjælp og samarbejde. Artiklen er skrevet i forfatterens fritid.

Artiklen er første gang bragt i Fund og Fortid, oktober 2018. Vi takker mange gange for at få lov til at bringe den her.

sjællandsk fund fra denne periode. Holsteinborg-skatten, mellem Skælskør og Næstved, blev fundet sidst 1730'erne og indeholdt et par tusinde mønter. Den blev imidlertid desværre ikke registreret i detaljer. Vi kender de mønttyper, der var repræsenteret i skatten, men ikke deres antal, eller rettere deres andel i skatten i forhold til det samlede antal mønter. Det ville ellers have givet mulighed for at få et øjebliksbillede af det møntomløb, mønterne er blevet trukket ud af, før de blev lagt i jorden, så vi kunne bedømme, i hvilken grad gamle og udenlandske mønter var udelukket fra cirkulationen (Galster 1937, s. 46-61; DMS 30).

Det er derfor meget velkomment, at der nu er dukket en skat fra denne periode op i Egelev på det nordvestlige Falster. Den blev fundet i 2015 med metaldetektor af Karsten Sevel, Thomas Widen og Robert Hemming Poulsen. Nogle af mønterne er Danefæ-behandlede, andre er undervejs, men jeg har kunnet bestemme dem efter fotos sendt af en af finderne, Karsten Sevel (dog naturligvis med forbehold for eventuel præcisering ved tjek af mønten selv til sin tid). Selvom fundet således ikke er færdigbehandlet, er det så vigtigt, at det vil være på sin plads med en foreløbig præsentation.

Skattens sammensætningen af mønter

Mønterne er spredt ud over et forholdsvis stort område på næsten 100x100 m, dog med tydelig koncentration i den centrale del. Som vi skal se nedenfor, består skatten af en tidlig og en sen gruppe mønter hhv. fra Svend Estridsens (1047-74) sidste år og fra Knud den Hellige (1080-86) og Oluf Hunger (1086-95). Det er bemærkelsesværdigt, at der er et hul mellem disse to grupper, idet der kun er ganske få mønter fra Harald Hen (1074-80).

Tanken melder sig, om der skulle være tale om to fund nedlagt med cirka 15 års mellemrum, ca. 1075 og ca. 1090. Det burde i så fald kunne afsløres ved en analyse af spredningen af de to grupper på marken: hvis de ligger hver for sig, er det sikkert to skatte; ligger de derimod blandet uden noget erkendbart mønster, er der stor sandsynlighed for, at det er én samlet nedlæggelse.

Det har endnu ikke været muligt at foretage en detaljeret analyse, men finderne Karsten Sevels umiddelbare indtryk er, at mønterne er blandede på marken. Med et lille forbehold for, at senere analyser kan vise det modsatte, vil jeg her gå ud fra, at der er tale om én samlet nedlæggelse.

Oluf Hungers mønter er de nyeste i skatten, så den er nok nedlagt i hans regeringstid, dvs. omkring 1090. I lyset af de

mønthistoriske udviklinger, der er beskrevet ovenfor, vil vi starte med at se på andelen af ikke-danske mønter, andelen af ikke-sjællandske mønter og andelen af ældre mønter.

Andelen af udenlandske mønter er lav: der er kun to tyske mønter ud af skattens 91 mønter (2%). Engelske mønter er der ingen af. I Holsteinborg-skatten (der sandsynligvis er en smule tidligere end Egelev-skatten, idet de seneste mønter tilsyneladende var fra Knud den Hellige), er der engelske mønter, men der vides ikke hvor mange. De fleste rapporter om dette fund taler dog mest om danske mønter, så de udenlandske var sikkert i mindretal. Alt tyder således på, at udenlandske mønter nærmest var forsvundne fra omløbet her i 1080'erne og 1090'erne, ligesom de allerede var det omkring 1070, som vi så ovenfor.

Derimod er andelen af ikke-sjællandske mønter stor. 55 ud af de 89 danske mønter er fra Lund i Skåne (62%). Lunde-mønterne omfatter både forholdsvis gamle mønter fra Svend Estridsens tid og mønter, der var næsten helt nyslåede, da skatten kom i jorden. Der er kun 32 mønter fra Roskilde (35%), en fra Slagelse (1%) og en fra Ringsted (1%). Også i Holsteinborg var der mange mønter fra Lund, selvom vi desværre ikke kender andelen. Det er en fortsættelse af situationen omkring 1070, hvor fundene fra Freerslev, Reerslev og Holløse også indeholder en betragtelig andel af Lund-mønter. I skattene fra 1100-tallets første tredjedel er sjællandske mønter derimod helt i overtal, og mønter fra Lund er sjældne.

Ser vi endeligt på andelen af gamle mønter, er den ligeledes høj. Den ældste mønt er en Deventer-penning fra o. 1020, og den anden tyske mønt er fra 1060'erne eller måske en smule senere. Fra Svend Estridsen (1047-74) er der hele 45 mønter, hvoraf alle undtagen to dog er fra den sidste del af hans regeringstid. Det betyder, at 47 mønter ud af 91 (52%) var over 15 år gamle, da skatten blev nedlagt. Heraf udgjorde de 44 en homogen kronologisk gruppe af 15-30 år gamle mønter (sene Svend Estridsen-mønter samt en enkelt frisisk), to var lidt ældre (tidlige Svend Estridsen) og en enkelt var omtrent 70 år gammel (Deventer). I Holsteinborg-fundet var der ligeledes en del sene Svend Estridsen-mønter.

Det er interessant at se, at allerede i fundene fra Svends sidste år (Holløse, Freerslev, Reerslev) var de tidlige Svend-mønter forsvundet fra omløbet – her dominerer de sene Lundetyper Hbg. 28, 30 (runer) og 31 (runer) og Roskilde-typer 36 og 38. I Egelev findes disse mønter stadig, men de helt sene Svend-typer, Hbg. 32 og 32a (runer) fra Lund og Hbg. 39 (runer) og 39a (runer) fra Roskilde er nu ligeså eller mere talrige.

Disse allerseneste typer er også repræsenterede i Holsteinborg-fundet. Svend-mønterne fra Egelev udgør således en udsnit af møntmassen, der er en smule senere end Holløse, Freerslev og Reerslev. Man må konstatere, at både Holsteinborg og Egelev-skattene tyder på, at ældre mønter stadigt var i omløb i betragtelige mængder i 1080'erne og 1090'erne. Det var ikke længere tilfældet i skattene fra 1100-tallets første tredjedel.

Skattene fra Egelev og Holsteinborg viser således et mønt-omløb med næsten udelukkende danske mønter, men hvor ældre og ikke-sjællandske mønter var almindelige. Tvangsombytning af udenlandske mønter har således sikkert fundet sted, men ikke af ældre og ikke-sjællandske mønter. Systemet med landsdelsmønt og tidsbegrænset mønt (*renovatio monetæ*) var således tilsyneladende ikke indført endnu.

Kan vi tillade os at betragte denne konklusion som generelt gældende for hele den sjællandske øgruppe? Næppe, da den kun bygger på to fund. Der kan have været en regional variation på Sydsjælland og Lolland, der ikke nødvendigvis gælder

Forderlingen af de 91 fundne mønter efter konger, møntsteder og typer.

Svend Estridsen				
Lund	Hbg 6	2		
	Hbg 26-28, 30-31?	1		
	Hbg 28	2		
	Hbg 30	2		
	Hbg.31	10		
	Hbg 32	7		
Roskilde	Hbg 32a	3	27	
	Hbg 36	2		
	Hbg 38	1		
	Hbg 39 og 39a	15	18	45
Harald Hen				
Lund	Hbg 1	2		
	Hbg 2	1	3	
Roskilde	Hbg 4	2		
	Hbg mgl	1	3	6
Knud den Hellige				
Lund	Hbg 3	23	23	
Roskilde	Hbg 7	10	10	
Ringsted	Hbg 8	1	1	
Slagelse	Hbg 9	1	1	35
Oluf Hunger				
Lund	Hbg 1	2	2	
Roskilde	Hbg 5 var	1	1	3
Tyskland				
		2	2	2
Mønter i alt				91

Svend Estridsen,
Hbg 32

Svend Estridsen,
Hbg 39a

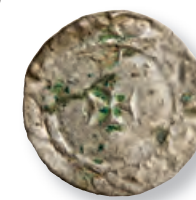
Harald Hen,
ny type

Knud den Hellige,
Hbg 3

Oluf Hunger,
Hbg 5 var.

Henrik III, Deventer,
Dbg 563

for området tættere på Roskilde, der jo var sæde for den mest produktive sjællandske møntsmedje. Med andre ord, det ville være ønskeligt med et fund fra Roskilde-området fra 1000-tallets sidste fjerdedel for at be- eller afkræfte konklusionen. Men indtil det måske en dag kommer, er Egelev et nøglefund, der antyder, at Sjælland fik landsdelsmønt og *renovatio monetæ* lidt senere end Skåne og Jylland.

Alle fotos Karsten Sevel.
Ca. 150%

Mellem vikingetid og middelalder

Der er også andre fænomener i Egelevskatten, der mere peger bagud mod vikingetiden end fremad mod middealderen. Kongens møntmonopol indebar, at man kunne benytte mønterne til pålydende værdi, det vil sige, at hvis man skulle betale 5 penninge, så gav man fem 1-penningmønter. Sådan havde det ikke været i vikingetiden. Da benyttede man mønterne efter vægt, idet det var deres sølvværdi, der var vigtigt.

Man klippede derfor ofte mønterne i stykker for at opnå den ønskede mængde sølv til en betaling. Man bøjede mønterne og stak i den med en kniv (de såkaldte "pecks") for at tjekke metal-

lets kvalitet – godt sølv er blødt, kobberholdigt sølv er sprødt. I vikingetiden blev mønter også ofte omarbejdet til smykker.

Mønterne fra Egelev er både fragmenterede, bøjede og testede med “pecks”. Når man studerer disse fænomener, er det imidlertid vigtigt at skelne mellem, hvad der er påført mønterne i brugstiden, og hvad der kan være sket med dem i de næsten tusind år, de har været i jorden. Da en del af mønterne jo er studeret ud fra fotos, har jeg ikke haft lejlighed til at tjekke dette grundigt. Imidlertid er det mit første indtryk, at fragmenteringen i de fleste tilfælde er sket i jorden. Da de blev nedlagt, ville de således sikkert have været hele. Derimod ser det ud til, at mange af mønterne blev bøjede allerede i brugstiden. Det gælder både de “gamle” Svend Estridsen-mønter, men også de “nye” fra Harald Hen, Knud den Hellige og Oluf Hunger.

Der er en del mønter, der er testede med “pecks”. Det gælder imidlertid kun de udenlandske og de “gamle” mønter fra Svends tid. Blandt sidstnævnte er det interessant at se, at mønterne fra Roskilde og de seneste Lund-mønter (Hbg. 32 og 32a) ikke er testede. Man har således haft tillid til nogle nye og/eller lokale mønter, mens gamle og/eller fremmede mønter blev testede. Tre mønter er gennemboret eller forsynet med nitte (nr. 3, 17, 28) og har været benyttet som smykke.

Ny Harald Hen-type

På det rent numismatiske plan er det særligt spændende, at skatten indeholdt hidtil ukendt Harald Hen-type (nr. 51). Den har på forsiden kongens kronede buste i profil og på den anden side et lille kors. Bagsidens indskrift giver ikke helt mening. Skatten indeholder også tre Oluf Hungermønter, som normalt er meget sjældne blandt fund (nr. 87-89). Der er flere eksempler på eksemplarer, der på bagsiden benævner møntmestre, der ellers ikke er kendte i standardværkerne om periodens møntvæsen (Hauberg 1900; Moltke 1950; Poulsen 2016). De er fremhævet i kataloget herunder. Så også numismatisk set bringer skatten meget nyt.

Det er efterhånden næsten blevet en selvfølge, at der ved siden af en sådan skat fremkommer et par af de allestedsnærværende såkaldte borgerkrigsmønter – danske penninge fra slutningen af 1200-tallet og starten af 1300-tallet. Det skete også ved Egelev. Her var der tre af slagsen (FP 10284.20-22), suppleret af en hvid fra kong Hans (1481-1513) (foto 03/15/AB). De har naturligvis ikke noget med skatten at gøre; de afspejler derimod den omfattende brug af mønter på landet i middelalderen, men det er en helt anden historie (se Moesgaard 2004).

Katalog

Egelev, stednummer 07.01.09, sb. 107 i Kulturstyrelsens online database Fund og Fortidsminder. Sagen har nummer MLF 01423 på Museum Lolland-Falster og 2015-003941 på Nationalmuseet. De indtil nu behandlede mønter har inventarnumrene FP 10282.1 til 7, 10283.1 til 5, 10284.1 til 19 på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling. De øvrige er bestemt på grundlag af fotos modtaget fra Karsten Sevel.

Danmark

Svend Estridsen (1047-74)

Møntsted Lund

1. Hbg. 6. Forvirret indskrift, jfr. Hbg. slg. 751. Bøjet, pecked (FP 10284.09)
2. Hbg. 6. Forvirret indskrift. Fragment, bøjet, pecked, revnet (FP 10282.03).
3. Hbg. 28. Møntmester Dorern, S. 196-199. Med nitte, bøjet (FP 10284.15).
4. Hbg. 28. Møntmester? Stort fragment, bøjet, pecked (Foto 03/15/Ø).
5. Hbg. 30. Møntmester Thorsten, jfr. M. 92-100. Bøjet (Foto 01/16/AI).
6. Hbg. 30. Møntmester Ulkil, jfr. M. 113. Bøjet, pecked (Foto 03/16/AR).
7. Hbg. 31. Møntmester Gothrik? jfr. M. 158-9. Bøjet, pecked (Foto 03/16/AQ).
8. Hbg. 31. Møntmester Karl, M. mgl. Let bøjet, pecked (FP 10284.02).
9. Hbg. 31. Møntmester Meinolf, jfr. M. 181-182. Stor kantskade (Foto 12/16/BU).
10. Hbg. 31. Møntmester Norman? jfr. M. 183. Fragment (skåret halvt og siden knækket?), bøjet (Foto 01/16/AL).
11. Hbg. 31. Møntmester Svartbrand, M. mgl. Fragment, bøjet, pecked (FP 10284.07).
12. Hbg. 31. Møntmester Toli (?), jfr. M. 203. Stor kantskade (moderne brud) (FP 10283.04).
13. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Bøjet, dobbeltpræg (Foto 01/16/AJ).
14. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Fragment, bøjet, revnet (Foto 03/16/AÅ).
15. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Fragment (Foto 12/16/BV).
16. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Fragment, kraftigt bøjet (Foto 12/16/BX).
17. Hbg. 26-28, 30-31? (usikkert om det overhovedet er Svend Estridsen, Lund). Fragment, let bøjet, spor af nitte. De synlige bogstaver på bs. er latinske (FP 10283.05).
18. Hbg. 32. Møntmester Ailmer. Kantskade (Foto 03/16/AÆ).
19. Hbg. 32. Møntmester Atsor? Store kantskader, bøjet (Foto 03/16/AØ).
20. Hbg. 32. Møntmester Bosi (Foto 03/15/AD).
21. Hbg. 32. Møntmester Otheor. Bøjet (FP 10282.05).
22. Hbg. 32. Møntmester Sumerled. Bøjet, stor kantskade (FP 10284.03).
23. Hbg. 32. Møntmester Ulf. Let bøjet (FP 10284.04).
24. Hbg. 32. Møntmester Ulf. Kantskade (Foto 10/16/BJ).
25. Hbg. 32a. Møntmester Atsor, jfr. M. 242ff (Foto 12/16/BT).
26. Hbg. 32a. Møntmester Atsor, jfr. M. 242ff (Foto 03/16/AY).
27. Hbg. 32a. Møntmester Thorgutr?? jfr. M. 298ff (Foto w).

Møntsted Roskilde

28. Hbg. 36. Perforeret, bøjet, revnet (FP 10282.01).
29. Hbg. 36. Fragment, let bøjet (FP 10284.18).
30. Hbg. 38. Store kantskader, bøjet, revnet (Foto 10/16/BH).
31. Hbg. 39. M. 341 osv. Fragment, bøjet (FP 10284.13).
32. Hbg. 39. M. 353, 356, 364-365 osv. Fragment (FP 10284.06).
33. Hbg. 39. M. 356, 361, 362, 364. Stort fragment, lille kantskade (Foto 03/15/Å).
34. Hbg. 39. M. 358. Bøjet, stor kantskade (FP 10284.05)
35. Hbg. 39. M. 364? Lille fragment (Foto 12/16/BY).
36. Hbg. 39. M. 374? Fragment (Foto 03/16/AU).
37. Hbg. 39. M. 335-403. Stort fragment (Foto 01/16/AK).
38. Hbg. 39. M. 338ff. Fragment, let bøjet (Foto 03/16/AV).
39. Hbg. 39. M. 338ff. Stort fragment, kantskade (Foto 03/16/AT).
40. Hbg. 39a. M. 430. Stort fragment, bøjet, revnet (Foto 03/15/AF).
41. Hbg. 39a. M. 437 (Foto 08/17).
42. Hbg. 39a. M. cf. 441 Revnet, kraftigt bøjet, stor kantskade (FP 10284.14).
43. Hbg. 39a. M. 460 Let bøjet (Foto 03/16/AS).
44. Hbg. 39 (eller 39a). Stort fragment, let bøjet (Foto 03/15/AA).
45. Hbg. 36 eller 39a. Fragment, let bøjet (Foto 03/16/AX).

Harald Hen (1074-80)**Møntsted Lund**

46. Hbg. 1. TGP SK1.1a. Møntmester Atsor (Foto 12/16/BS).
47. Hbg. 1. TGP SK 1.1a. Møntmester Thor, møntsted angivet "HAK", hidtil ukendt (Foto 10/17).
48. Hbg. 2. TGP SK1.1b. Møntmester Svein (Foto 03/17/BZ).

Møntsted Roskilde

49. Hbg. 4. TGP SJ1.1a. Møntmester Esger. Stor kantskade, bøjet (Foto 03/15/Z).
50. Hbg. 4. TGP SJ1.1a. Møntmester Esger. Fragment, revnet (Foto 08/17).
51. Ny type, jfr. Hbg 4, 5. Møntmester? Let bøjet (FP 10282.02).

Knud den Hellige (1080-86)**Møntsted Lund**

52. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Asferd. Let bøjet (FP 10283.01).
53. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Asferd? Kraftigt bøjet (Foto 12/16/BR).
54. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Bjørn. Stor kantskade (Foto 12/16/BO).
55. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Ciolulf (mangler hos Hbg. for typen) (Foto 12/16/BM).
56. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Elfvin. Kraftigt bøjet (Foto 01/16/AP).
57. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Estmund (FP 10282.04).
58. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Estmund (?) (FP 10283.03).
59. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Fadi (Foto 03/16/BE).
60. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Garfin. Let bøjet (FP 10283.02).
61. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Garfin. Stor kantskade (Foto 12/16/BN).
62. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Garfin. Stor kantskade (Foto 12/16/BP).

63. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Godvine. Halv mønt (moderne brud). Har været bøjet (FP 10282.06)
64. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Kali. Kantskade, bøjet (Foto 01/16/AN)
65. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Leofwine (?) (FP 10284.01).
66. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Oter? Stort fragment (Foto 12/16/BQ).
67. Hbg. 3, variant med to prikker ved kors på bs. TGP SK3a. Møntmester Svein (mangler hos Hbg.) (FP 10284.17).
68. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Thorsten. Kantskade (Foto 01/16/AO).
69. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Toke. Bøjet (FP 10284.12).
70. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Ulkil. Bøjet (Foto 03/15/Æ).
71. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester? Fragment (Foto 03/15/AC).
72. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester? (Foto 03/15/AH).

Møntsted Lund (eller Tommarp eller Borgeby?)

73. Hbg. 3 (5, 6). TGP SK3abc. Møntmester? Bøjet (Foto 03/16/BD).
74. Hbg. 3 (5, 6). TGP SK3abc. Møntmester? (Foto 03/16/BF).

Møntsted Roskilde

75. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Ailnod. Bøjet, kantskade (Foto 03/15/AG).
76. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Arkil. Bøjet, kantskade (Foto 03/15/AE).
77. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Esbearn (FP 10284.08).
78. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Esger. Kraftigt bøjet (FP 10284.11).
79. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Esger. Kantskader (FP 10284.19).
80. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Manni (Foto 01/16/AM).
81. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Ringulf. Kantskade (Foto 10/16/BI).
82. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Sibbi (FP 10284.10).

Møntsted Roskilde (eller Ringsted eller Slagelse?) (kan være Oluf Hunger?)

83. Hbg. 7? (2, 8, 9). TPG SK2, SJ1.2acd. Møntmester? Stort fragment (Foto 03/16/BB).
84. Hbg. 7? (2, 8, 9). TPG SK2, SJ1.2acd. Møntmester? Fragment (Foto 03/16/BC).

Møntsted Ringsted

85. Hbg. 8. TPG SJ1.2c. Møntmester Alfvard (Foto 03/16/BA).

Møntsted Slagelse

86. Hbg. 9. TPG SJ1.2d. Møntmester Atsur (Foto 12/16/BL).

Oluf Hunger (1086-95)**Møntsted Lund**

87. Hbg. 1. TGP SK4.2. Møntmester Atsur (mangler hos Hbg.) (Foto 04/16/BG).
88. Hbg. 1. TGP SK4.2. Møntmester Durkil (?). Let bøjet (Foto 11/16/BK).

Møntsted Roskilde

89. Hbg. 5. TGP SJ1.3a. Møntmester Ingimund? (mangler hos Hbg). Bøjet (FP 10282.07).

Det Tysk-Romerske Rige**Deventer, Henrik II, som kejser, 1014-1024**

90. Dbg 563, Ilisch 1.8. Sen udmøntning, primitiv stil. Bøjet, pecks (FP 10284.16).

Frisland, sandsynligvis grev Egbert, fra 1060, ubestemt møntsted

91. Jfr. Ilisch 22.1 til 12. Bøjet, pecks. Bagside svagt præget (Foto 03/15/Y).

Dannenberg, Hermann, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, 4 bind, Berlin, 1876-1905.

Dbg. = Dannenberg 1876-1905. DMS = Jensen 1992.

Galster, Georg, "Møntfund i Danmark og Norge 1739-1780", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1937, s. 39-62.

Hauberg, Peter, *Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*, København 1900.

Hbg. = Hauberg 1900.

Hbg. slg. = P. Haubergs samling, auktion, 17/6 og 4/11 1929, København.

Ilisch, Peter, "Die Münzprägung im Herzogtum Niederlothringen", *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 84-85, 1997/8 (2000), pp. 1-272.

Jensen, Jørgen Steen, "Møntfornyelse (*renovatio monetæ*) i Danmark indtil år 1200", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1996 s. 130-36.

Jensen, Jørgen Steen, "The introduction and use of runic letters on Danish coins around the year 1065". I: M. Stoklund m.fl. (red.), *Runes and their Secrets. Studies in Runology*, København, 2006, s. 159-168.

Jensen, Jørgen Steen, m. fl. (red.), *Danmarks Middelalderlige Skattefund*, 2 bind, Kbh, 1992.

M = Moltke 1950.

Moesgaard, Jens Christian, "Detektorfund bringer ny viden. Bønders møntbrug i middelalderen", *Aktuel Arkæologi*, 6, 2004 s. 30-31.

Moesgaard, Jens Christian (under medvirken af Kirsten Hougaard), "Freerslevskatten. Nogle betragtninger over møntomløbet på Sjælland o. 1065/1070", *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, ny serie, 1, 2015 (A), s. 13-40.

Moesgaard, Jens Christian, "Lunde-mønter på Sjælland men ikke i Jylland", *Svensk Numismatisk Tidskrift*, nr. 1, februar, 2015 (B), s. 10-11 (summarisk gennemgang, fuld publikation under forberedelse af Victot Palsted Bizoëv).

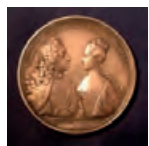
Moesgaard, Jens Christian, Volker Hilberg og Michaela Schimmer, "Mønter fra Slesvigs blomstringstid 1070-1150", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2016, s. 182-195.

Moesgaard, Jens Christian & Kjartan Langsted, "Holløse-skatten – bidrag til Danmarks mønthistorie samt overvejelser over mønter i pløjelag, nedlægningsspor og GPS-præcision", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2017, s. 11-17.

Moltke, Erik, "De danske runemønter og deres prægere", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1950, s. 1-56.

Poulsen, Thomas Guntzelnick, "De danske udmøntninger under Svend Estridsens sønner 1074-1134", *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 2015 (2016), s. 117-221.

TGP = Poulsen 2016.

Bygballe Coins

Køb – Salg – Vurdering

Danske mønter, medaljer og numismatisk litteratur

www.bygballecoins.com

Nogle Glückstadmønter uden årstal er fra 1623

Indledning

Møntstedet i Glückstad oprettedes i 1619 med Albert Diones som ansvarlig møntmester. De første mønter fra møntstedet relaterer til Christian IVs forsøg på at skabe en handelsforbindelse til Rusland, som skulle baseres på sejlads nord om Norge. De første mønter præges derfor efter russisk forbillede som denninge (Hede 169, figur 1). Disse svarer nogenlunde til 1 Skilling Lybsk. Senere udmøntes også 2- og 4 Skilling Lybsk (Hede 168 og 167).

Alle disse mønter er præget på uregelmæssige blanketter, som er fremstillet ved udbankning af en sølvtråd, hvilket er den metode som anvendtes i Rusland. Mønterne er uden årstal, og i 1622 bliver de på grund af underlødighed nedsat i værdi. Herefter er det ikke længere rentabelt at udmønte disse såkaldte rytterpenninge.

I 1623 gives en ordre om udmøntning af fuldlødig specie-mønt og brøkdeler heraf. Småmønt kan stadig udmøntes med en for ringe lødighed, hvilket var en forudsætning for rentabilitet af møntværkstedet. Sekstendedels-rigsdalderen (Hede 170) og Søsling Lybsk (Hede 171) bliver nu de mønter, som Albert Dionis skal tjene sine penge på. De større nominaler fra specier over halv- og kvart-specier til ottendedels-specien (Hede 156-162) var beordret til at være fuldlødige.

Mønterne udmøntes nu på europæisk måde, hvor blanketterne er fremstillet som runde sølvskiver, og mønterne har et regelmæssigt udseende. Desuden er langt den over-

Af Anders Hærck

Figur 1. Denning uden år. Mønten er fremstillet efter russisk forbillede.

Figur 2. Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 3. Speciedaler 1624, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 4. Halv Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 5. Halv Speciedaler 1623, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 2

Figur 3

Figur 4

Figur 5

vejende del forsynet med årstal. Der findes imidlertid sekstendedels-rigsdaler og Søsling Lybsk uden årstal, og disse mønter er hovedtemaet for nærværende artikel.

Krøller eller ej

I en tidligere artikel (Harck 2003) har jeg beskrevet, hvordan Fortuna figuren på bagsiden af speciedaleren (Hede 156) varierer, men en detalje i variationen er ikke medtaget. Ser vi, hvorledes sejlet ender ved Fortunas venstre hånd, er der på nogle mønter en elegant krølle (figur 2), medens sejlet blot ender ved Fortunas hånd på andre mønter (figur 3). Fra 1623 findes begge disse varianter, medens jeg ikke kender varianten med krølle fra de senere årstal.

For halvspecien er forholdene ligesom for speciedaleren, idet der kendes mønter fra 1623 med og uden krølle (se figur 4 og 5), medens de senere årstal kun kendes uden krølle. For kvartspecien, som kun kendes fra 1623 findes mønter med og uden krølle (se figur 6 og 7).

Ottendedels-specien, som også kun kendes fra 1623, kendes kun med ét stempel, og figuren er uden krølle (figur 8).

På sekstendedels-specien er det igen sådan, at begge varianter forekommer fra 1623 (se figur 9 og 10), mens jeg

Figur 6

Figur 7

Figur 8

Figur 9

Figur 10

Figur 11

Figur 6. Kvart Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 7. Kvart Speciedaler 1624, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 8. Ottendedels Speciedaler 1624, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 9. Sekstendedels Speciedaler 1623, hvor sejlet har en elegant krølle.

Figur 10. Sekstendedels Speciedaler 1624, hvor sejlet ikke har krølle.

Figur 11. Sekstendedels Speciedaler uden årstal, hvor sejlet har en elegant krølle.

kun kender de senere årstal uden krølle. Sekstendedels-specien kendes som nævnt også uden årstal, og her er Fortunas sejl ifølge mine observationer altid forsynet med den elegante krølle (se figur 11).

Det er således nærliggende at antage, at de tidligste mønter er med krølle, og mønterne uden årstal må således være fra 1623. Det har ikke været muligt for mig at finde stempelkoblinger, hvor samme forside er benyttet til en mønt uden årstal og en mønt med årstal. Her ville jeg jo med den anførte teori kunne forvente at finde mønter fra 1623, som havde samme forsidestempel som en mønt uden årstal, medens det næppe ville være sandsynligt med de senere årstal.

Det kan i øvrigt bemærkes, at diameteren for mønterne fra (1624 og) 1625 er større, hvilket vil gøre stempelkoblinger umulige. Årstallet 1624 er sat i parentes, da jeg har set afbildninger, hvor diameteren synes at være som på 1623-mønter, men dette kan være en fejl i afbildningen.

Søsling Lybsk

Disse mønter bærer ikke en Fortuna-figur, men mønterne fra 1623 har en væsentlig større diameter end de senere mønter fra 1624 og 1625. Mønterne uden årstal er af samme diameter som mønterne fra 1623 (se figur 12, hvor de fire mønter er fotograferet sammen), hvilket igen fører til antagelse om, at mønterne uden årstal er fra 1623. Her er det så heldigt, at der er konstateret et bagsidestempel, som er brugt til både en mønt uden årstal og en mønt fra 1623.

Figur 12. Søsling Lybsk uden år og fra 1623, 1624 og 1625.

Der er en markant størrelsesforskel på mønterne uden år og 1623 på den ene side versus mønterne fra 1624 og 1625 på den anden.

Ca. 150%

Det er selvfølgelig ikke muligt med stempelkoblinger til de mindre mønter fra 1624 og 1625.

Konklusion

Med de fremlagte variationer er det overvejende sandsynligt, at mønterne uden årstal er udmøntet først og altså specielt i årstallet 1623. Dette harmonerer også godt med, at Albert Dionis efter udmøntningen af de årstalsløse mønter fra 1619-1622 er fortsat med mønter uden årstal. Dette er så blevet rettet på de senere mønter – evt. efter en indskærpelse af, at mønterne skulle forsynes med årstal.

Det er så mere mærkeligt, at den elegante krølle forsvinder fra Fortuna-motivet. Det synes som en ganske bevidst ændring, da den er konsekvent gennemført.

Det kan være en logisk tanke om, hvordan enden på et sejl vil flagre i vinden. Det er jo ikke sandsynligt, at sejlet vil danne en elegant sløjfe, når man betænker den ret kraftige vind fra møntens venstre side. Hvorvidt stempelskæreren har haft sådanne tanker, vil jeg imidlertid lade være at åbent spørgsmål.

Litteratur

Harck 2003: Den oversete variation. Christian IV's tidlige Glyckstadspecier. *Numismatisk Rapport* 77.

KØB · SALG · VURDERING

Italienske og udenlandske mønter og pengesedler samt italienske medaljer

Numismatik Farina

Mørbjergparken 7 · Vindinge · 4000 Roskilde · Tlf./Fax. 46 36 80 95 · E-mail: farina@privat.dk

Fra den numismatiske verden

NAPOLI. Både Mussolini og Hitler havde store eroblingsplaner. I 1938 havde Hitler netop indlemmet Østrig i Det tredje Rige og Mussolini havde ligeledes overfaldet Ethiopien. Hitler beundrede Mussolinis brutalitet, men var skeptisk mht. hans militære formåen. Derfor inviterede Mussolini der Führer på besøg i Rom og i Napoli for at vise ham sin magt og kunnen og for at indgå en alliance med ham. Besøget i Rom blev afdæmpet trods der var bygget en splinterny station til Hitlers ære. Meningen var at Rom skulle 'stråle' med nazistiske symboler, hvilket paven afskyede og satte sig imod ved simpelt hen at lukke Vatikanet.

Næste dag skulle Hitler besøge Napoli, der var på den anden ende, renoveret og dekoreret med swastika og fascies. I bugten skulle verdens hidtil største flådeopvisning med alle former for krigsskibe finde sted med simulerede angreb, røg og lavtflyvende jagere for til sidst at slutte af med 90 undervandsbåde, som dykkede samtidig.

Denne en-dags begivenhed skønnes at have tiltrukket 2,5 mio. tilskuere. Til minde derom blev der udgivet en 113 mm stor, smuk bronzemedalje, hvor man kan se parti af den italienske flåde i Napoli Bugten.

Den italienske flåde i Napoli Bugt

COINS WEEKLY's redaktør, Ursula Kampmann, blev også chokeret, da hun erfarede, at Den Kongelige Mønt- og Medaillesamlings udstilling er nedlagt og gemt væk og ikke ser ud til at genopstå igen. Ligeledes at næsten hele medarbejderstaben var afskediget. Det skyldes politikernes evindelige sparekrav om et lille bid hvert år, indtil der til sidst ikke er mere at spare. Møntkabinetet i København hørte ellers til en af de flotteste i verden. Da kabinettet for nogle årtier siden fyldte 200 år viste det en overdådig udstilling af klenodier fra gemmerne. Desuden havde Danmark flere numismatikere og forskere, som var anerkendte langt omkring for deres resultater.

Af Niels Stampe

Hæfte med mønter fra udstillingen i Møntergården

Den smukkeste romerske mønt – og skribentens drømmemønt er fra Pantikapaion

Møntergården i Odense har også haft et lille, men ligeledes overdådigt møntkabinet med bl.a. mange af Christian den Femtes flotte guldmonter og medaljer, som virkelig imponerede publikum. Efter to store flytninger er denne udstilling også pakket væk. Stillingerne ligeså. Skribenten er godt klar over, at vi stadig kan se mønter i små bidder i temaudstillinger, men det bliver aldrig det samme. Vi må trøste os med, at flere lokalmuseer trods alt har mindre udstillinger af mønter. Æret været møntkabinetterne i København og i Odense. Måtte de en dag genopstå!

SCHWEIZ. Denne sesterts med Hadrian er af et panel udråbt til at være den smukkeste romerske mønt nogen sinde. Ikke overraskende er (var) det også den hidtil dyreste, selv om det er nogle år siden – 3. dec. 2008 – på Genevensis' auktion, hvor den blev solgt for 2 mio CHF eller ca. 10 mio. kr. Hammerslagsprisen var fem gange højere end vurderingen. Fortsæt bare: Rekorder er til for at blive slået. Nogen har gjort opmærksom på at en dekadme fra Akragas må være den dyreste antikke mønt. Den blev i 2012 solgt for 2.3 mio CHF.

Hæng på lidt endnu. Endnu inden skribenten havde nået at slå de sidste bogstaver i denne notits popper den foreløbige sidste rekord op. Det er en meget udtryksfuld stater i guld fra Pantipakaion, som på en auktion i New York, hvor Baldwin m.fl. solgte mønten for svimlende 3.250.000 US dollar. Denne mønt har i mange år stået øverst på min beskedne ønskeliste, og jeg håber ikke, at nogen nogensinde vil tage denne utopiske drøm fra mig!

LÜBECK. I 1984 dukkede en stor møntskat op under gulvbrædderne i den gamle bydel. Arkæologerne var helt elektriske, for skatten indeholdt bl.a. 23.228 sølvmonter og 395 guldstykker fra 84 møntsteder mellem Ungarn, Spanien og Danmark. Sidste årgang er 1533, hvorfor skatten formodes at være skjult mellem dette år og 1535.

Ingen ved, hvorfor skatten ikke blev afhentet, men en af teorierne kunne være, at Christian den Tredje i 1534 belejrede byen og ejermændene tog gemmestedet med sig i graven. De mange mønter er tegn på at ejermændene tilhørte overklassen, lige som skatten også indikerer, at hansestaden Lübeck spillede en stor rolle i middelalderens handel.

Lübecks vartegn Holstenstor. Foto: Daniel Mennerich, flickr.com

DANSK Møntforum, der består af 20 danske møntklubber, afholdt 23. september en vellykket byttedag i Sakskøbing. Ca. 100 havde løst billet. Foruden tre mønthandlere var der masser af bytteborde med så meget aktivitet, at det i perioder var svært at komme til, til trods for at adskillige lokaler var i brug på tre etager. Indgangsbilletten kostede en tyver og bestod af en seddel påtrykt "20 bropenge".

Ved den efterfølgende evaluering fik klubberne mulighed at købe af de usolgte billetter til en ti'er pr. styk. Resten blev destrueret, så billetten har allerede samler-værdi. Klubberne var forbavsende tilbageholdende med at deltage i konkurrencen om den bedste udstillingsmonstre, som tilfaldt Fyns Numismatiske Forening med titlen "Tro, håb og kærlighed". Næste års børs foregår 15 sept. på Nørrebro, hvor Møntklubben Poletten vil være vært.

Fra Møntforums børs i Sakskøbing

KINA. I 1929 opfordrede Kina flere udenlandske gravører til at lave udkast til en 26.7 g sølvdollar med statsgrundlæggeren Sun Yatsen. John Sinnock var chefgravør ved Philadelphia Mint i USA. Hans udkast blev foretrukket, og efter forskellige ændringer begyndte udmøntningen i 1932 på den nye møntanstalt i Shanghai. Dollarrens forside viste et sejlsskib med to sejl, en opadgående sol og tre flyvende fugle. Det blev en katastrofe på grund af gammel fjendskab mellem Japan og Kina. Japan opfattede nemlig de tre fugle som bombefly på vej mod deres land. Men da var 51.000 mønter allerede sat i omløb, inden der blev stoppet for yderligere tilgang. De resterende to millioner eksemplarer blev trukket tilbage og smeltet. I 1934 kom så en revideret udgave af sølvmønten – og denne gang uden de tre fugle! Mønten med de tre fugle er klart den mest attraktive og dyreste, men pas på, for der er kopier i omløb.

DEN HOLLANDSKE dukat er en let genkendelig guld-mønt, som også er meget imiteret. Det er en handelsmønt, som udkom første gang i 1586, og den har overlevet helt til vore dage med små ændringer. Designet er en soldat med sværd i højre hånd og et bundt pile i venstre hånd. Omskriften CONCORDIA PARVAR CRESUNT betyder noget i retning af sammenhold får små ting til at vokse.

Tre fugle på en kinesisk dollar blev af japanerne opfattet som bombefly

Dukat 1817, kraftigt forstørret

De syv provinser, som i dag udgør Nederlandene eller bare Holland, var i middelalderen underlagt Spanien. Fra 1566 begyndte de en kamp for selvstændighed. Selv om deres oprør blev slået ned med hård hånd, lykkedes det lederen af den hollandske provins, William af Orange, med hjælp af andre provinser at erklære sig selvstændige i 1581. Spanien ville naturligvis have provinserne tilbage, men disse fik uventet hjælp fra en engelsk jarl.

I 1586 udkom så provinsernes første handelsmønt, en dukat i guld. Og hvem andre end den populære jarl af Leicester kunne være model for dukatens forside? Han var både guvernør og general i provinserne og var desuden ikke bleg for at bruge af sin egen formue. Uden hans hjælp havde provinserne ikke løstrevet sig.

BREXIT. Münze Berlin har allerede lavet en erindringsmedalje for Englands udmeldelse af EU. Forsiden viser en mandsperson, som letter med hatten og siger goodbye efter 47 år. På bagsiden står VICTORIA, som er en af figurerne på toppen af Brandenburger Tor. Til højre BERLIN. Der ligger megen symbolik i denne medalje, som det vist er bedst at afholde sig fra at gisne om.

DENGANG skribenten i 1979 efter opfordring af den tidligere møntredaktør på Fyens Stiftstidende overtog den job, var han både uforberedt og uskolet i at skrive bogstaver og ord, som andre måtte læse. Det var dog bare om at klø på. Ret hurtigt fik jeg kontakt med mange store auktionshuse i verden. Ligeså mht. til forlag. Kom også i forbindelse med et svensk og et amerikansk tidsskrift (Coin World), hvor jeg fik fri-abonnement mod at levere møntstof fra Danmark. Desuden var vi fire medlemmer fra Fyens Numismatiske Forening, som deltes om endnu et amerikansk, et engelsk plus et tysk møntmagasin.

Efter en artikel i Coin World (oplag dengang over 100.000 ekpl. ugentlig), hvor jeg omtalte, at Jørgen Sømod påstod, at en kontramarkeret mønt fra DVI fra en berømt samling og som blev solgt dyrt på en auktion i USA – var falsk – så var mit abonnement som dug for solen pist ophørt fra den ene uge til den næste. Ingen dementi – ingen tilbagesvar. Selv en forespørgsel, om posten havde glemt mig, blev overhørt. Så kan man ikke undgå at spekulere på, om Jørgen Sømod var galt afmarcheret – om jeg var det ligeså med en ikke 100 procent formodning. Eller, om man

var gået for tæt på sammenspiste og/eller pengestærke samlere “over there”. En mistanke, som stadig efter snart 40 år, dukker op i erindringen.

USAs sølvdollars er populære

Som grøn møntsamlers havde jeg en særlig, kildende fornemmelse, når jeg stod med en vægtig sølvdollar fra USA i hånden. Det er ikke, fordi den er tungere end så mange andre store sølvmønter i verden. Men alligevel var der noget særligt over en sølvdollar fra USA. Helt sikkert har romantikken om nybyggerne, opdagelsen af guld- og sølvminer i Californien og nærliggende stater og ikke mindst de mange wild-west film med cowboys og indianere samt frontier-soldater og mexicanere bidraget til fascination og myter omkring dollaren. Fascinationen lever stadig den dag i dag, og jeg er ikke den eneste, som er påvirket. Hvis man viser en sølvdollar frem til andre samlere, får man straks spørgsmålet: Hvad skal du have for den? Hvad koster den? Selv om de i forvejen har adskillige stykker i deres samlinger.

De første dollar blev udmøntet fra 1794 til 1804. Begge disse årstal er sjældne og meget dyre. Herefter sker der ikke noget før 1836, 1838 og 1839, hvor der igen bliver præget tre sjældne og dyre årgange, benævnt Gobrecht-serie. Fra 1840 til 1873 udkom serien Liberted seated-design.

Fra 1878 til 1921 udkom Morgan-typen, opkaldt efter designeren. I de år udmøntedes – politisk! – flere hundrede millioner sølvdollar, som ingen havde brug for, og som kun kendte én vej: direkte ned i sække for at blive lagret i bankernes vælvinger.

I 1918 blev vedtaget en lov, som påbød at indsmelte over 270 mill. dollarstykker. Alligevel var der rigelige beholdninger tilbage. Og, tjah, så fra 1921 til 1935 udmøntede man yderligere 200 mill. af den såkaldte Peacetype, selv om der stadigvæk ikke var brug for en eneste af dem. Ned i bankdepoterne med de fleste af dem!

En begrænset mængde sølvdollar kom dog ud i cirkulation. Især på Vestkysten, og i staten Nevada med spillekasinoer var de populære. I 1950'erne rygtedes det, at sølvmønterne kunne fås i banker til pålydende. Folk styrtede af sted for at stå i lange

Da denne mønt blev solgt på auktion over Chr. Lerches samling, BR 572 1992/1149 med hammer-slag på 18.000 kr., blev kontramærket anset for ægte. Kort efter offentliggjorde Jørgen Sømod i Møntsamlers 2/92, sine nyeste jagttagelser der påviste (påstod), at hovedparten, af de kontramarkeringer som henføres til DVI, er falske – heriblandt denne dollar fra 1842, der stammer fra Jules Fonroberts samling; solgt i Berlin i 1878.

Solgt i DNF februar 2017
– Sven Erik Dettmer, del 1/127.

En tidlig dollar 1804.
Foto; Godot13, wikipedia.org

Morgan-dollaren, opkaldt efter designeren

køer for at for at veksle stort ind – og for om muligt at finde sjældnere årgange. Og pludselig var ræset forbi, fordi bankerne stoppede salget, og til rest var ca. 3 mill. af de ikke så almindelige årgange, hvoraf kun få er frigivet.

Nu skulle man tro, at det er nemt at danne sig en årgangssamling. Mønterne burde kun koste sølvværdien plus lidt tillæg, men sådan forholder det sig ikke, for befolkningstallet og dermed også samlere er siden mangedoblet. Og selv om der stadig er millioner af dollar tilbage til samlere, gør myter og fascination, at mange bliver tiltrukket af mønten, som er kendt i hvert et hjørne i verden, hvor man gerne betaler en overpris.

Amerikanerne har deres egen måde at samle eller værdisætte sølvdollaren. De har et sindrigt kvalitetssystem, som gør at en fuldstændig fejlfri mønt kan være tusind gange – eller mere – værd end en slidt mønt – for selv blandt almindelige årgange er det begrænset, hvor mange, som havner i aller-allerøverste kategori. Men det er en anden historie.

Efterskrift: I 1963-64 var jeg immigreret til USA, hvor jeg bl.a. var en tur til kasinoerne i Reno i Nevada. Allerede dengang havde skriverkarlen her en møntsamlerdjævel i sig. Han opdagede, at andre kunne veksle til ægte sølvdollar og spille med dem. Derfor var det nærliggende også selv at veksle sig til de eftertragtede sølvstykker – dog ikke for at spille dem op – men for at tage dem med hjem. Jeg fik 25 mønter udleveret. Stor var skuffelsen, da vekslermanden derefter sagde, at jeg SKULLE bruge mønterne i spil, for de SKULLE recirkulere, og de ville holde øje med mig, om jeg nu også gjorde, som de sagde. Øv!

Roskilde Mønt- & Frimærkehandel ApS

Se vores webshop på:

www.roskildeonline.com

Algade 28 • 4000 Roskilde • Tlf. 4636 7419 • Fax 4636 7418
roskildefrimont@hotmail.com

Dansk Numismatisk Forening har modtaget nedenstående gaver

Fra Danmarks Nationalbank

Denar til daler, Danmarks mønthistorie indtil 1550.

Helle W. Horsnæs, Jens Christian Moesgaard,

Michael Märcher

Red.: Michael Andersen og Tine Bonde Christensen

Danmarks Nationalbank 1818-2018.

Kim Abildgren

Fra Michael Märcher

Kilder til numismatik og pengehistorie IV,

Tre møntskatte fra Lemvig, Stege og Engedal ved Viborg.

Michael Märcher

Fra Niels Stampe

Die Schutzentaler und Schutzenmedaillen der Schweiz.

Jürg Richter

Lexikon der aufschriften auf Griechischen Münzen, Band I + II

Wolfgang Leschhorn

Herning Møntsamlers Forening afholder

MØNTBØRS

Søndag 3. marts 2019 • kl. 10-16

Huset7 • Nørregade 7 • 7400 Herning

- D V I privatmønter (33 forskellige)
- 16 postskillemønter
- Thule komplet
- Fængselsvæsenet komplet
- Norge 10 kroner 1902

Liste tilsendt:

pej39@post.tele.dk

eller se hjemmesiden

herningmoentsamlersforening.dk

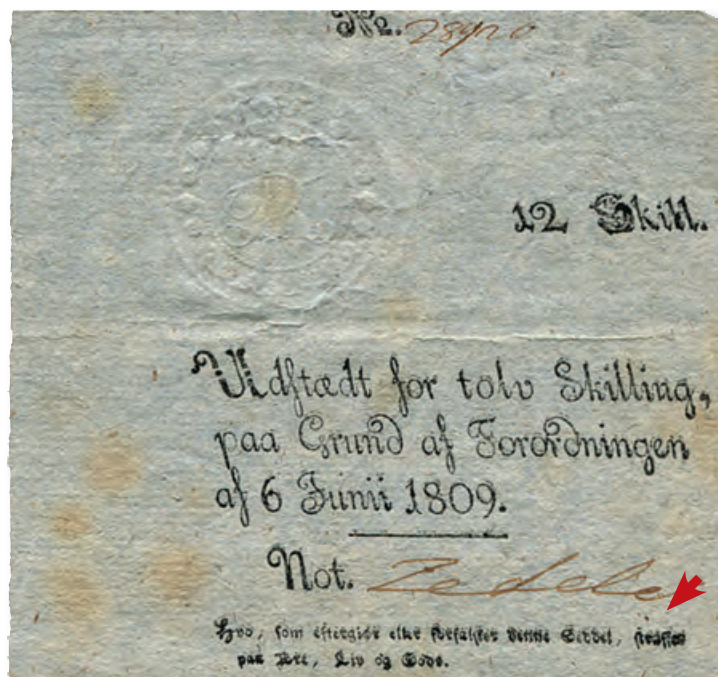

Porto betalt med falsk 12-skilling

Af Frank Pedersen

Fig. 1. Ægte 12-skilling 1809 (bagsiden er blank)

Stor mangel på skillemønt i Danmark var en af årsagerne til, at myndighederne i 1809 fandt det nødvendigt at udstede pengesedler med pålydende 12 skilling¹, Sieg 45² (fig. 1).³

De små ensidigt trykte sedler var forholdsvis nemme mål for forfalskning. Det fik man et eksempel på, da postbud Jørgen Lindegaard Roemann⁴ en dag i april 1810 returnerede til postkontoret efter endt postomdeling i Svendborg. Da Roemann afleverede pengene, som han havde modtaget på postruten, opdagede postmester Grebys, at der blandt sedlerne var en falsk 12-skilling (fig. 2). Sedlen blev straks indsendt til den "Konglige General-Post-Direction", som umiddelbart videresendte den til Finanskollegiet. Her besluttede man den 28. april 1810 at sende sedlen til Svendborgs byfoged⁵ Johannes Nellemann med pålæg om "at foranledige den fornødne Undersøgelse, og om Udfaldet deraf at meddele dette Collegio Underretning, hvorved man tillige forventer Seddelen tilbagesendt".⁶

Tre dage senere forestod Nellemann et forhør på Svendborg rådhus, hvortil postbud Jørgen Lindegaard Roemann var indkaldt for at afgive forklaring. Til stede var desuden byskriver Peder Bager og to vidner, D. Pedersen og J. Tørsløw. Det fremgår af forhørsreferatet,⁷ at Jørgen Lindegaard Roemann var 12½ år gammel, at han havde været ansat hos postmester Grebys siden juni 1809, og at han havde udbragt breve de seneste 8 måneder.⁸

Under forhøret forklarede han,

- at sedlen, der blev forevist for ham, var den samme, som den han havde afleveret til postmester Grebys; det kunne han se, fordi ordet "straffes" var udeladt på sedlen,
- at han ikke vidste eller havde formodning om, hvem der havde givet ham sedlen; den var blandt flere sedler, som han den pågældende dag havde modtaget som betaling for udleverede breve, og han hæftede sig normalt ikke nøjere ved, hvem han afleverede brevene til, og
- at han ikke vidste, at sedlen var falsk, før postmester Grebys fortalte ham det.

Fig. 2. Falsk 12-skilling 1809, hvor "straffes" mangler i teksten (bagsiden er blank).

Byfoged Nellemann har i venstre margen skrevet: Foreviist ved Svendborg Bytiings extra Ret d. 1 Maj 1810. Nellemann.

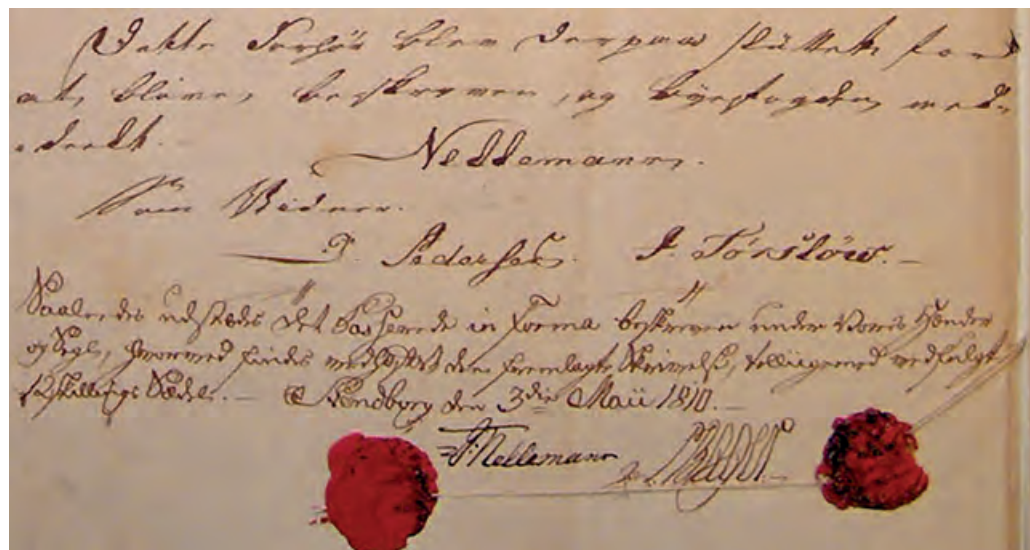

Fig. 3. Forhørsreferatets afsluttende del med Nellemanns påtegning.

Forhørsreferatet afsluttedes (fig. 3) med ordene:

Dette Forhør blev derpaa sluttet for at blive beskreven, og Byfogden meddeelt. – Nellemann.

Som Vidner. D. Pedersen. J. Tørsløw. –

Saaledes udstedes det Passeerede in Forma beskrevet under Vores Hænder og Segl, hvormed findes vedhæftet den fremlagte Skrivelse, tilligemed medfulgte 12 Skillings Sædel. – Svendborg den 3^{die} Maii 1810. –

J. Nellemann P. Bager

Nellemann indsendte forhørsreferatet og den falske seddel til Finanskollegiet samtidig med, at han frikendte Jørgen Lindegaard Roemann for ethvert ansvar vedrørende den falske seddel:

Til det høje kongelige Finants Collegium
Svendborg den 8 May 1810

Ifølge det høje Collegii Ordre haver ieg optaget indlagte Forhør, hvorved ieg underdanigst tilligemed maae melde: at der aldeles ingen Grund kan være til at formoede, at Postmester Grebyes Postbud paa nogen Maader, som kan være ulovlig, haver erhvervet sig den omforklarede 12 Skil: Sedel. –

Underdanigst Nellemann⁹

Det må formodes, at Finanskollegiet herefter har anset sagen for at være afsluttet.¹⁰

- 1 J. Wilcke, Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler. Møntvæsenets sammenbrud og genrejsning 1788-1845, København 1929, s. 217ff.
- 2 Peter Flensborg og Jan Bendix, Siegs seddelkatalog Danmark 1695-2009, København 2009.
- 3 Nederst på sedlen står: "Hvo, som eftergjør eller forfalsker denne Seddel, straffes paa Ære, Liv og Gods". (Finanskollegiet havde ved forordning af 24. maj 1775 bestemt, at nye sedler skulle forsynes med påskriften: "Hvo som gjør falske Banco-Sedler, straffes paa Ære, Liv og Gods, og den, der bevisligen angiver saadan een Falskner, nyder til Belønning Et Tusinde Rigsdaler, og Navnet forties").
- 4 Efternavnet Roemann er usikkert (utydelig håndskrift i kildedokumenterne).
- 5 Byfogeden var kongens repræsentant i købstæderne. Han opkrævede skatter, var underdommer og politimester.
- 6 Rigsarkivet, Finanskollegiet, Journalsager 1784-1811, j.nr. 1315 i 1810, Finanskollegiets brev til byfoged Nellemann den 28. april 1810.
- 7 Rigsarkivet, Finanskollegiet, Journalsager 1784-1811, j.nr. 1315 i 1810, bygfoged Nellemanns forhørsreferat af 3. maj 1810.
- 8 Det er i dag tankevækkende, at en 11-årig dreng dengang kunne ansættes som postbud og blandt andet være ansvarlig for at modtage betaling for omdelte breve.
- 9 Rigsarkivet, Finanskollegiet, Journalsager 1784-1811, j.nr. 1315 i 1810, byfoged Nellemanns brev til Finanskollegiet den 8. maj 1810.
- 10 Der er ikke fundet yderligere dokumenter om sagen i det undersøgte arkivmateriale.

MØNTBØRS PÅ AMA'R

Lørdag 9. februar

Kl. 10.00 - 16.00

Gratis entre

Mønter · Sedler · Køb · Salg · Bytte · Medlemsauktion

Auktionsliste med billeder af mønter: www.anf-mont.dk

DELTAGENDE MØNTHANDLERE:

Numismatik Farina · Bygballe Coins
Numisphil · JBJ Coins · Roskilde Mønthandel
Lunds Mynthandel

Amagerlands
Numismatiske
Forening

Skottegårdsskolen
Saltværksvej 63, 2770 Kastrup
Indgang fra Nordmarksvej – gode p-forhold

DANSK NUMISMATISK FORENING

Medlemsmøder

Medlemsmøderne med auktioner afholdes onsdage i:

Bethesda

Rømersgade 17, 1362 Kbh K

Auktionseftersyn kl. 18.15 - 19.00

Auktion kl. 19.15

Onsdag 16. januar

Auktion 544

Vi ønsker godt nytår med kransekage og fortæller om forårsprogrammet.

Mandag 11. februar

Eftersyn af auktion 546

Sønder Boulevard 65 - kl 18-21.

Onsdag 13. februar

Auktion 545

Line Bjerg: Orientering om arbejdet på "Møntsamlingen".

Lørdag 23. februar

Auktion 546

Svend Erik Dettmer, del 2.

Eftersyn 9.00 - 9.50. Auktion start 10.00.

Onsdag 13. marts

Auktion 547

Michael Wagner Christiansen:

Christian 1.s korshvide.

Fraktionsmøder

Fraktionsmøderne afholdes i foreningens bibliotek:

Sønder Boulevard 65, Stuen
København V

MEDALJER

Mandag 21. januar - medaljer med tilknytning til Carlsberg-bryggerierne.

Mandag 8. april - medalje byttedag, tag medaljer med, som du vil sælge/bytte!

Deltagere i spisning kl. 17.30 - tilmelding til Preben Nielsen.

PENGESEDLER

Første tirsdag i måneden kl. 19-21

5. februar Malaysia, Singapore

5. marts Congo, Zaire, Katanga

2. april Peru

ANTIK & MIDDELALDER

Onsdag 27. februar kl. 19.00

Ny (opdaget) mønt fra Erik Plovpenning!

Bestyrelsen

Formand

Preben Nielsen

20 20 78 16

formand@numismatik.dk

Næstformand

John Lind

20 70 85 78 - til kl. 21.00

webmaster@numismatik.dk

Bestyrelsesmedlem

René Villadsen

40 56 89 06

nyhedsbrev@numismatik.dk

Kasserer

Henning Ingemann Larsen

25 33 71 42

kasserer@numismatik.dk

Bankkonto: Den Danske Bank

Reg: 1551 Konto: 3517 556300

Provinsrepræsentant

Birger Bentsen

20 27 42 73

brevbud@numismatik.dk

Sekretær

Lars Christensen

sekretaer@numismatik.dk

Bestyrelsesmedlem

Mads Smedman

40 36 16 84

Bestyrelsesmedlem

Torben Juul Hansen

32 97 43 93

num-rap@numismatik.dk

Bestyrelsesmedlem

Michael Wagner Christiansen

60 52 34 81

DNF-kalenderen

Januar

8. Tirsdag Seddel-fraktionen - SB65
16. Onsdag Bethesda, Rømersgade 17.
Auktion 544.

Februar

5. Tirsdag Seddel-fraktionen - SB65
11. Mandag Eftersyn auktion 546 -
SB65, kl. 18.00-21.00
13. Onsdag Bethesda, Rømersgade 17.
Auktion 545.
23. Lørdag Bethesda, Rømersgade 17.
Auktion 546 - Svend Erik
Dettmer, del 2 - kl. 10.00.
27. Onsdag Antik & Middelalder - SB65

Marts

5. Tirsdag Seddel-fraktionen - SB65
13. Onsdag Bethesda, Rømersgade 17.
Auktion 547.

April

2. Tirsdag Seddel-fraktionen - SB65
10. Onsdag Bethesda, Rømersgade 17.
Auktion 548

Brevbud

Brevbud afgives bedst og
lettest på vores hjemmeside:

numismatik.dk

Vær venlig at afgive brevbudene i god tid, da det er tidskrævende at registrere dem - især når der kommer mange bud i sidste øjeblik.

Brevbud kan også afgives via mail eller brev til provinsrepræsentanten

brevbud@numismatik.dk

BEMÆRK:

Der lukkes for budgivning dagen før auktionen - kl. 18.00

